

I. KORKÉRDÉSEK. 1868.

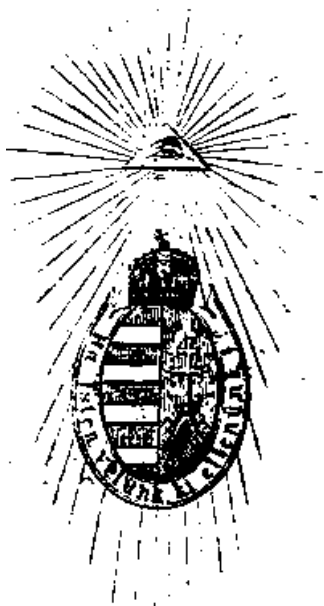
SZELLEMI CSATÁK.

(MÁSODIK KIADÁS.)

ÍRTA

NEY FERENCZ,

A PESTI FŐREÁLTANODT' IGAZGATÓJA, A MAGVAK AKADÉMIA L. TAGJA.

KIADJA AZ ESZTERGOMI-IROD ALMI-EGYLET.

ESZTERGOMBAN,
NYOMATOTT KORÁK EGYED BETŰIVEL.

Ára 10 kr.

Tudnivalók:

Az esztergomi irodalmi-egyletnek célja: a művelt hazai közönségnek felvilágosítására és épülésére igaz katolikus és hazafiul szellemben korkérdéseket fejtető röpiratokat és a nép számára ismeret-terjesztő és mulatva-oktató füzeteket kiállítani és terjeszteni.

Ezen Irodalmi-egylet kiadványai egyelőre ezekben állapotáltak meg:

a) „Korkérdések“ cím alatt havonként, rendszeren két-két ivet meg nem haladó röpiratot fog a műveltebb közönség számára közzétenni; melyek mindig a kor igényei szerinti részint fordítások, részint eredeti dolgozatok leendnek és pedig az ügyintéző választmány rendezése szerint. — Ezekre 10 füzetenkint 1 forintjával előfizetés is nyittatik, mely árért bérmentes elszállítás is biztosittatik. Könyvvarus úton egy-egy ily füzetnek ára 10 kr. leend.

b) A nép számára a tudnivalók minden ágából ismeretterjesztő, szivnemesítő , mulatva-oktató s ily változatos, hasonlólág az ügyintéző választmány által részint fordított, részint eredetileg szerkezendő, s mindig népünk szükségleteihez mért, s csak tizenketted rétü legfölebb 2 Ívnyi időnkint felvilágosító képekkel is ellátandó, és pedig minden hónapra eső legalább egy füzet fog kiállittatni. Ezekre 10 füzetenkint — bérmentes elszállításnak biztosittása mellett — 1 forintjával előfizetés is nyittatik.

Könyvvarusi úton egy-egy ily füzetnek ára 8 kr. leend-

Egy 2 forintos részvény fejében 12 korkérdés, és 12 népirat jár bérmentve.

Megrendeléseket tehetni az egylet elnökségénél, vagy Sártori Károly egylet, könyvvarusnál Esztergomban, sőt minden hiteles könyvkereskedésben is.

Megjelentek:

KORKÉRDÉSEKBŐL:

- I. Szellemi csaták. Irta Ney Ferenc z, a pesti főreáltanoda igazgatója, a m. akad. 1. tagja. Ára 10 kr.
- II. A polgári házasság. Irta Palásthy P á 1 egyetemi tanár. Ára 10 kr.
- III. Jézus Krisztus a történelemben. Lacordaire nyomán Z á d o r i. Ára 10 kr.
- IV. A Divatos haladás és a munkások osztálya korunkban. Högele I. M. után L u d v a y. Ára 10 kr.

A NÉPIRATOKBŐL

1. A JÓ házigazda. Életbölesészeti szabályok. Irta Majer István. Ára 8 kr.
2. A Szántás és Vetésről. Irta S. J. Gazdatiszt. Ára 8 kr.
3. Isten újjá, vagy: Egy szegény család története- Irta Knthen. Ára 8 kr.
4. A takarékoságról. Irta Körész Kelemen. Ára 8 kr.

SZELLEMI CSATÁK.

I,

Elégedetlen az ember mind halálig.

Vágyak feszítik az ember kebelét; óhajok, kívánalmak foglalják el szívének rejtekeit. Tündéres fényben csillámlik előtte a jövő; vágyai, óhajai mind a jövőre irányulnak. A jövőben keresi, várja a halandó minden óhajainak teljesülését; az ember reméli, — se reményében — boldog.

Az ember soha sincs megelégedve a jelen pillanattal; jobbra, többre, tökélyesebbre törekszik szüntelenül: de ezt csak a jövőben érheti el. A bár legboldogabbnak látszó jelen oly rövid, oly mnlékony: hogy azonnal elégedetlenségre változik. Mi adhatna ekkor megnyugvást, kielégítést, ha a jövő nem? Az ember a jelenben a jövőt élvezi: jelenében pedig boldogtalan; de a remény által feltüntetett jövőjében boldog.

Így egyenlődik ki az életben az ízetlen, fanyar, gyakran zord jelen a sokat Ígérő, bájos, ígező jövővel.

Így lesz maga az elégedetlenség — a boldogság forrása.

Csodás viszony, csodás összeköttetés! De oly való, melyet az élet nem nevet ki soha.

Szakítsd ki az ember kebeléből a reményt: és tönkre teted jelenével együtt egész jövőndőjét. — Szakítsd ki a keresztény ember kebeléből a reményt; kietlen, sivár pusztaság kerül el lelke elé.

Oh, hagyjátok meg a reményt mindenki keblében! Hadd legyen reményében boldog mindenki; hisz a szeretet törvénye még az ellenséget is boldogítnunk parancsolja. Hagyjátok meg mindenkinek az ő reményét, ha az valódi remény, s nem átkos káprázat.

Öleljük keblünkre mi is a reményt; legyen ez útmutatónk, kalauzunk az élet vészes ösvényein; legyen ez irányászlónk az élet csatáiban.

S vannak-e ily csaták? Tekints körül. Van számtalan — a szellemi világban.

Föl tehát, előre bátran! Övedzük körül magunkat a remény fegyverével.

Mert ami tisztább, ami jobb, annak végre is győznie kell.

II.

Mindenki reméli azt elérni, amit óhaj, s ez óhaj teljesülésének reményében boldog.

Csak az a kérdés: milyen az óhaj, milyen a cél, melynek valósítására törekszik? melyekkel ama célét kivívni iparkodik?

Két csoportra oszthatjuk a kérdést általában: nemes és nemtelen cél.

Mindegyiknél különyszerű összillemések — combinatiók — lehetségesek: a) nemes cél nemes eszközökkel; b) nemes cél nemtelen eszközökkel; c) nemtelen cél látszólag nemes eszközökkel; d) nemtelen cél nemtelen eszközökkel.

Mai korviszonyaink közt a szellemi csaták két fő táborát képzelhetjük szemben egymással: egy felől a cél nemessége lobogtatja a zászlót; másfelől a cél nemtelensége harsogtatja kürtjeit.

Itt a világosság, a józan ész, az erkölcsi meggyőződés hősei csoportosulnak: amott a sötétség, a kábaság, az áltató ámítás bajnokai sorakoznak. A harcz kemény, makacs, elkeseredett. Ki fogja kiérdemleni a diadal koszorúját?

Ha elfogulatlan bűvárként leszállunk az emberi lélek mélyeibe, nem tagadhatjuk: hogy néha a nemes cél kedvéért is választ az ember nemtelen vagy legalább helytelen eszközöket. Az emberi gyarlóság oly sokféle módon nyilatkozik, hogy ama tüneménynek egyedüli gyógyszere csak a tökély lehetne. Am számoljanak ily gyarlók saját lelkiismeretükkel, számoljanak törekvéseikről Isten előtt, ha őket netán épeu szent lángbuzgahnuk vezette tévútra az eszközök választásában.

De midőn határozottan nemtelen, aljas célét látunk kitűzve, mely felé a törekvések árja irányul, higgadt nyugalommal kell mindenen előtt vizsgálnunk az eszközöket: nehogy ámításnak essünk áldozatul.

Helytelen, gonosz cél felé nemeseknek mutatkozó eszközökkel törekedni —: ez már nem gyarlóság, mely a buzgalom valkságában lelné mentségét; valódi áltatás, ámítás, kiszámított csalás ez, mely kíméletet nem érdemel. „Nincs kegye-

lem, nincs irgalom!“ — mondhatnék Garayval —; Erkölcsi elv „már itt az úr!“

Ha szellemi csatáinkban ily fondor ellenséggel találkozunk, ki gonosz célja elérhetése végett valóban szép és nemes eszközökhöz nyúl, hogy a tömeget elámítva annál könnyebben visszaélhessen velök: akkor hiába erőködnék gátokat vetni, árkokat húzni az előre nyomulónak útjába. Vesztett fáradság, sikertelen küzdelem lenne ez. Eszközeit kell megtámadnunk, ezeket kell megsemmisítenünk: különben eléri ő a célt, s mi veszve vagyunk.

Az ellenség e faja a legveszedelmesebb mert a nagy tömeg nem tud Ítélni: vakon rohan a harcziadal nyomában. S hogy ne rohanna, hogy ne dicsőítné lelkesült örömmel a vezért, mikor oly fényes, oly általános értékű, oly emberileg fönséges fegyvereket csillogtat előtte!

Ha aljas cél felé oly fegyverekkel tör, melyeket a tömeg is nemteleneknek képes fölismerni, ha ilyekkel küzd az ellenség: vajmi hamar oda hagyja őt maga azon tömeg, melynek támogatására fektette reményét. De van esze ármány ily fölkenntjének; nem választ egykönnyen oly fegyvert, mely önmaga elárulná galádságát az avatottlanabb előtt is. S azért ilyennemű harctól alig van mit tartani.

De van egy bökkenő, mely még a gondolkodót is tévedésbe ejtheti.

Az ármányfiak által kitűzött vagy legalább emlegetett cél maga valóban jó, általános fogalmában nemes, teljességében nagyszerű, egyetemességében fönséges, egységében boldogító, elviségében szent és sérthetlen, s csak abban törik meg általános érvénye és értéke: hogy az emberiség egyénekből áll s mint ilyen nem képez s nem képezhet soha oly tömeget, melynek minden egyénére egyaránt teljesen, egyetemesen s egységesen, fejenkint, alkalmazható volna minden. Az első általánossága az egyéni viszonyosságban leli módosító szabályát.

Ha ilyekkel szemközt meggondoljuk még azt: hogy a csillogó, vakító és kábító — bár magokban véve hasonlólag szép és jó — jelvény, jelszavak egész serege áll rendelkezésükre: kétszerié neheznek és vészesnek kell találnunk a kiküzdendő harcot.

„Minden ember legyen ember!“ — „Szabadság, testvériség, egyenlőség!“ — „Le az előítéletekkel, le az előjogokkal!“ — „Népnevelés, jöjjön el a te országod!“ — „Mindenkinek joga van élni!“ —

„A munka nemesít.“ — „Szabad verseny, haladás!“ — „Szabad egyház a szabad államban.“ — „Lelkiismeret szabadsága.“ — „Alkotmányosság, autonómia!“ — „Függetlenség fölfelé és lefelé!“ — „Közszellem, közérzet, közvédelem, önzetlen közérdek!“ — „A haza mindenek fölött!“ — „Tudomány, világosság, ipar, fej lödés.“ — „Egy ess ég, egyetértés!“ — „A tekintélyek ideje lejárt!“ — „Nincs többé rabszolgaság!“ — „Éljen a népuralom!“ .. stb. stb.

Egész özöne a korszellem-szülte apró divat- angyalkáknak! — S még mennyit lehetne összeszedni, s mind olyat, melyet egy-egy ügyes, fürge daemogog oda füst zászlójára, hogy bá-mésztassa velök a szájítati tömeget. Sőt némelyik tuczatonkint kérkedik ilyféle jelszavakkal, hogy alkalom-adtával hol egyikét, hol másikat biggyeszthesse magasra emelt zászlórudjára.

Ily körülmények közt nem csak nehéz, de sanyarúvá is válik a küzdelem. Ám ha ők nem akarnak kifáradni; nem szabad kifáradnunk nekünk sem, kik a legszentebb érdekek mellett küzdünk.

De lássuk immár: a mai korszellem mit tűzött ki legfőbb óhajául, reménye legjelentékenyebb tárgyául? S mily eszközöket alkalmaz célja valósítására?

III.

A c z é 1, melyre a korszellem munkássága irányul, általános átalakítás, újjáalakítás, újraszervezés, szóval: általános reform.

A korszellem kitűzött célja: reformálni mindent, vallást, egyházat nevelést, oktatást, alkotmányt, társadalmat, népeletet; reformálni műveltséget és meggyőződést, szokást és erkölcsöt, elvet és intézményeket. — A jelszó: haladás, fejlődés, tökélyesbülés.

A mozgató erők igen különbözők: hazafiság, emberszeretet (humanismus, philantropismus,) anyagi érdek, dicsvágy, népszerűség, — haszon és dicsőség, önzés és hiúság.

De állapodjunk meg itt kissé, nehogy igazságtalanok legyünk e mozgalom megítélésében.

Haladni, fejlődni, tökélyesbülni! ki akarná kárhoytatni az ily törekvést? Nem kell-e a legszentebb örömmel üdvözölnünk

mindent, mi az emberi nemzet tökélyesbülésére vezet? S ki akarna tudomány, ipar, közlekedés, műveltség és művészet tekintetében ott állani ma, liol ezer évvel ezelőtt állottunk? S ha századról századra, nemzedékről nemzedékre nem találkoztak volna oly bátrak és lelkesek, kik merész kézzel belemarkolván az eszmék tömkelegébe korukat megelőző ihlettséggel fényt és derűt hintettek a nép ösvényeire, új tanokat, új elveket, új meggyőződések szórtak volna az emberi nem vagy egyes nemzetközé; hol állanánk ma? — A pangásban és tespedésben egyáltalán nem képzelhető az emberiség rendeltetésének megközelíthetése. Kell, hogy minden kornak meglegyen a maga fáklyavivője, hogy minden népnek meg legyen a maga lángoszlopa, mely kivezesse a tudatlanság, a műveletlenség sivatagából. Haladni, fejlődni, tökély esbülni kell okvetlenül! De vájjon végnélkül és folyvást mindenben?

Nem léteznek-e oly igazságok, melyeken már túlhaladni nem lehet? Nincsenek-e oly elvek, melyeknél jobbakat feltalálni lehetlen? Snem kell-e tehát bizonyos dolgokban oly határvonalnak lennie, melyet túllépni nem szabad a visszaesés, a sülyedés veszélye nélkül?— Például: ne ölj, ne lopj, ne csalj! —Állíts ezen Isten törvénye szabta erkölcsi szabályelvek helyébe jobbakat a fokozatos haladás kívánalmi szerint! Kisértsd meg e szabályokat tökélyesbitni! Vájjon hová fogsz jutni?

S ime, ez egyik lényeges pont, melyre nézve nem értenek egyet az emberek. Sokan nem akarják elismerni: hogy mérsékelni kell a legbuzgóbb hevet is, he némely dolgokban — elvileg — már eljutottunk a netovábbnak határvonaláig.

Minden refonnra, törekvő működésnek szabályzó és irányadó törvénye az: vizsgálj meg jól, vájjon maga az óhajtott czél nem ellenkezhetik-e minden fejlődés lehetőségének legfőbb, legmagasabb elvével s föltételével — a tiszta ész követelményeivel? Mert bármi tárgyakra vonatkozó elvek csak másod rendűek ha föltök áll mint törvényhozó és bíró a bár távolabb, de ingatlanul álló elv, — az ész.

Csak, ha ennek eleget teszünk, csak ha ezt meg nem sértjük: csak akkor óhajtjuk meg kellőleg az egyénszerűséget az általánosságban, a különszerűséget az egyetemességben, a részletelvet az egységben, a magánérdeket a teljességben.

Mihelyt a részletelveket a legfőbb elv fölé, mely a többinek, valamennyinek, forrásul szolgál, akarjuk helyezni: törekvésünk téves, munkánk boldogtalan lesz.

De valami sokan vannak, kik erről higgadtan gondolkozni — rá nem érnek.

Így történik azután, hogy csillogó külsejű elvek felállításával tündériesen ragyogó czélokra mutatva, felcsigázott lelkeségükben önmagukat elkábitják, s tudva, nem tudva, akarva, nem akarva magukkal együtt másokat is ámítanak.

Minden reform magvául ott áll a nép java, az emberiség, sorsának emelése.

Mily nemes, dicséretes cél: a nép java! — De vájjon lap-pang-e az ott mindig a szándékok tömkelegének rejtekében? Nem bizonyítják-e gyakran maguk a tények: hogy a cél csak fitogtatott cél; a titkos de valódi cél pedig: személyes érdek, érvényre jutás, emelkedés.

Ha az eszközöket tekintjük, melyekkel általában a nép javára czélzó törekvéseknek érvényt szerezni iparkodik a mai korszellem, hármat találunk mint leghatalmasabbat, s ezek: a szószék, az egyletek s az irodalom. — Nemde a leghathatós-b, a legnemesebb eszközök ezek!

A szószék évezredek óta gyakorolja hatalmát, az oltár mellett, a nemzet- és a népgyűlésekben, a tanodában úgy mint a fórumon, a capitoliumban s az újkori parlamentben.

Az egyletek, az erőegyesítésnek e hatalmas eszközei leginkább az újabb korban emelkednek jelentőségre.

Az irodalom, az eszmék és elvek, igazságok és szabályok e dicsőítője és tisztítója az újabb kornak fürge, tevékeny, mozgalmasszövetségre tön szert — a napi sajtó csatárlánczában.

Ki merné azt állítani: hogy a szellemi lét, a népélet és közvélemény e három nagy tényezője: szószék, egylet, irodalom, ide tudva a napi irodalmat is, nem ajánlatos vagy épen kárhoztatandó eszközök a nagyszerű és dicső célznak, a nép javának elérésére? Ilyet állítani bizonyára senki sem bátorkodnék. Sőt ép ezek, s nagy részben épen a napi sajtónak vívmányai és dicsőségei közé tartozik minden javítás, haladás, minden szebb, fontosabb eredmény, a nemzet, a haza, az emberiség javát biztosító minden fényesebb siker.

De — viszont van-e, ki állítani merné, hogy mindezekkel visszaélni, mindezeknek gyom-irtó élet öldöklővé fordítani lehetlen? Sőt igen. A visszaélés gyarlósága vajha ne gonoszsága az emberi természet tökéletlenségében rejlik.

S íme itt van kijelölve a szükséges ellenőrködés szerepe.

Mert ha igaz is egyfelől: hogy nagyszerű, életbeható refor-

mokat ott, hol azok csak a közvélemény támogatásával létesíthetők, másképen előkészíteni nem lehet mint úgy: hogy az új, a még ismeretlen iránt élénk vágyat keltsünk; s ha ez nem lehetséges is máskép, mint az újnak, a leendőnek lehető részletes ismertetése és eredménydús feltüntetése, valamint a réginek, a meglevőnek az ő gyarlóságaiban és hiányaiban való felmutatása által; — ha igaz is, hogy a réginek elítélését, abbanahagyását s az újnak megohajtását csak úgy tehetjük állandóvá és szilárddá, ha mintegy feltárva a jövőnek titkait az annak méhében kínálkozó jót a tömeg öntudatában átviszszük s a remélhető előnyökre mentül gyakrabban emlékeztetjük s ama vágyat mint egy folyvást öntözgetve folytonos üdeségben tartjuk: úgy más felől elvitázhatlanul igaz az is: hogy a réginek mentői sötétebb, szinte pokoli színekkel való festése, mindennek eltorzítása, legyalázása, letiprása, a minden nap, minden perczen, úton-útfélen való gúnyolás, gyanúsítás, ingerlés, izgatás és incselkedés csak a túlhajtásnak és bőszítésnek a mily nemtelen, ép oly oktalan eszköze, s nem higgadt átgondolással alkotandó reformra, nem nyugalmas lélekkel élvezhetendő jövőre, hanem kellő megválasztás nélkül mindent vakon legázoló rajongásra, fanatizmusra vezethet.

S ha ez történik, akár a szószéken, akár egylet kebelében, akár az irodalom különösen napi irodalom mezején: akkor, bármi fájdalmasan essék is keblünknek, de el nem titkolhatjuk magunk előtt annak határozott konstatirozását, hogy visszaéléssel állunk szemben, s hogy a felénk röpített tíznyilak a visszaélések vihar felhőiből villámlanak elő.

Már pedig mit tapasztalunk? Nemde azt: hogy a higgadt, nyugodt fejtegetés helyébe oly gyakran az izgatás, rágalmazás és gúnyolás mesterkélése lép s hogy gúnyt gúnnyal, izgatást ellenizgatással, szenvedélyt szenvedélylyel megtorolni igen hatályos fegyvernek tartatik.

Valljuk meg őszintén: mea culpa, mea maxima culpa,— történik ez innen is, onnan is, — s így egyébre, mint végtelen harczbonyodalmakra alig lehet kilátás.

S vájjon miért történik ez így? Mert az emberek nagy része nem bír — talán szent buzgalomtól, talán ádáz szellemtől hajtatva — de tetteleg nem bír a tiszta tárgyilagosság korlátáin belül maradni.

Meg vagyunk győződve: hogy több higgadsággal, nagyobb lelki nyugalommal s épen az elérni óhajtott magasztos czél fenéségétől ihletett lélekfönséggel járván el ez ügy körül egyik is má-

sik is a tiszta objektivitás terén maradhatna. De mihelyt elhagyja e tért bárki is, mihelyt ennek mintegy bővült köréből kilép; felszabadul a szenvedélyek valamennyi ördöge s kész a vihar, kész a halálcsata. Az emberi méltósággal valóban nem egyező szellemi szörnysziilemények lepék el a tért, melytől a nyugodtan elmélkedni szerető léleknek undorral kell elfordulnia.

Tárgyat összezavarni személyivel, személyeket azonosítani a tannal, elvet kárhoztatni egyéni hibák miatt, egyesek egyéni gyarlóságaiért felelőssé tenni, sőt átkosnak proklamálni az intézményt — napi renden levő tapasztalataink közé tartozik.

E taktika, mondhatni, erélyes hatásos és sikert ígérő. De milyen lesz e siker? Ilogy a meglevőnek lerontására, felforgatására vezethet, csaknem bizonyosnak mondható; de vájjon mi áll a romok helyébe, vájjon minő lesz az újnak alakja? — ezt ily eljárás mellett teljes bizonytalanság homálya födi.

Pedig' a reformátornak nem arra kell csak törnie, hogy legyen a mostani helyett valami más, hanem, arra: hogy legyen valami jobb. Mert hát a nép java csillog a zászlón vezérigéül. Es szabad-e ezen ígért jó helyett akármilyen sorsot és állapotot cserében kínálni?

Akármikép akarnák is magukat áztatni vagy nyugtatni, elvitázhatlan tény; hogy e taktika nem csak létezik, de élénken működik, hathatósan csatáz.

Az természetesen más kérdés: vájjon helyes-e ezen modor, ildomos-e ezen eljárás, eszélyes-e a csatározás? Sőt egyes esetekben még azt is lehetne kérdeni: tisztességes-e a viadalra választott fegyver?

Ámde ne gyanúsítsunk senkit; ne essünk azon hibába, melyet másokban kárhoztatunk. Tegyük tol: hogy mindenki tisztességesnek hiszi és tartja a kezében villogtatott fegyvert, — s nézzük csak azt: mit akar e fegyver szemkápráztató forgatásával elérni, — természetesen ama távolabbi, fönséges cél elérhetése kedvéért.

A legszerényebb jellemzéssel talán azt mondhatjuk; ama fegyvervillogtatás legközelebbi célja a másvéleményűeket harc-képtelenné tenni. Igen is, megfélemlíteni, elriasztani a szerényebb kebleket s őket a harctérről leszorítva elfoglalni a tért. Persze hogy akkor már félig nyerve a csata.

De ki áll jót, hogy csak eddig terjed ama taktika ostromművészete? Nem fejlődhetik-e keserűbbé a viadal? Vájjon osztály-gyűlöletet akarunk-e kelteni? felekezeti harezot akarunk-e

előidézni? S nézhetjük-e hideg vérrel, ölberakott kezekkel, ha százankint, ezrenként eltiporják a mi táborunk embereit, eltipor-
nak minmagunkat?

S mind ez az egyenlőség, az egyenjogúság nevében és zász-
laja alatt történjék-e?

Ah égivillanat! Itt a mentő szer, itt a megszentelt véd-
fegyver: egyenjogúság, szabad szó, szabad sajtó! — In hoc
signo vinces.

IV.

A baj meg van; a csata áll.

Szembe kell nézni a bajjal; végig kell küzdeni a csatát.

Minden küzdelem egyik lényeges előnye az egyenlő fegyver.

Epén mivel szabad a szó, szabad a sajtó: kell másnak is
élnie vele, nem csak az egyik félnek. Egyenjogúság, jogegyenlő-
ség, innen is, túl is!

De ha e téren sikert akarunk remélni, valamint remélnék
arathatni ők is: első és nélkülözhetlen föltétel, hogy értsük meg
egymást! Azaz hallgassuk ki egymást higgadtan, nyugodtan, fér-
fiasán; mert csak így fogjuk egymást megérthetni. — Fogat fog-
ért, szemet szemért! — mondák a régiek. Mi csak azt mondjuk:
elv ellen elv, vélemény ellenében vélemény, joggal szembe jog!
S győzzön az igazság. De az igazság csak egy lehet; ez pedig
örök és változhatlan..

így lesz egyenlő a fegyver; így lesz egyenjogú a harc.

Gúnynyal nem csúfolunk meg semmi indokot, semmi érvet;
rágalommal nem veszszük el semmi jognak érvényét; személyes-
kedéssel nem mentünk meg semmiféle elvet. Érvet érv, okot ok
dönthet meg. Csak a gyermekesség harczához illik gyermeki nád-
paripa. Önérzet legyen a vért; öntudat a vezér. Meg lehetünk
győződve: hogy csak az fog bukni, aminek az ész örök törvé-
nyei szerint buknia kell.

Ki akarná tagadni, hogy a fiatalságé a jövő s hogy neki joga
van a maga számára előkészíteni e jövőjét? De ha a fiatalság
csupa rózsából akarja magának megvetni jövője ágyát: van-e
joga az idősbek számára csupa tövist vetni oda alomul?

Igen, a fiatalságnak joga van előkészíteni jövője kényelmét:
de a jelenben élő idősbnek is joga van megvélni, megőrizni azt,
mit sok sanyarú küzdelem árán kivívnia sikerült. Mert az életre
mindenkinek van joga, és senki sem engedheti magát szó nélkül
agyonüttetni.

Ha csupán a rohanókra bízunk a világ alakítását: bizonyosan felfordítják azt; ha csupán a maradékra bízunk, okvetlenül eltesped minden.

Összhangzatos mű, melyet az egyiknek is fenhagyja a folytonos fejlődhetés reményét, és másiknak sem csapolja le szive vérét az utolsó cseppig, — ily mű csak *a* két ellentétesnek látszó — tényező összehatásából, kölcsönös engedékenységből, az ellentétek összeolvasztásából keletkezhetik.

De az engedékenységnek is van határa; mert vannak örök elvek, állandók és változhatlanok.

Hogy ezt nem mindenki szereti hinni, főleg az nem, kinek valódi vagy képzelt érdekei ellen fordul ily elv éle, az természetes.

De az igazságnak végre ki kell fornia, Azért értsük meg egymást.

S most tegyünk föl néhány kérdést.

V.

1. Lehet-e átalakítani mindent — teljesen, belsőleg és külsőleg, lényegileg és alakilag? S meddig terjedhet a reformálás köre? S kit illethet az átalakítás joga?

Hogy a reformálás a dolog lényegét nem érintheti, magában a szó jelentményében rejlik. Mert a lén vég megváltoztatása már nem átalakítás, hanem átmásítás. Ha valami egészen más újat tesz a régi helyébe: akkor a régít sem átteni alakítottam, sem nem idomítottam, hanem megsemmisítettem.

De vannak dolgok, melyekben az alak annyira összetört a lényeggel — (forma dat esse rei) — hogy az alak megváltoztatása megváltoztatja a lényeget is. Lehet-e itt átalakítási hévnek oly mélyrehatólag belenyúlnia az alak átidomításába, hogy magát a lényeget is veszélyesztesse? — föltéve t. i. azt: hogy a lényeget csakugyan meg akarjuk tartani.

E kérdésre a felelet egyszerűen: nem. Mert ha oly értelmű átalakítást szándékolunk, mely az alakkal a lényeget is, vagy az új alakban a régi lényeget megsemmisíti: ez már nem reform, hanem újraalkotás.

Például lehet alkotmány arisztokratai, demokratái, monarchiko-arisztokratai vagy demokratái; de ha oly kormányalakot hozunk be, melyben csak egynek, vagv az egyik félnek van hozzászólása a közügyekhez: magának az alkotmánynak fogalmát is megsemmisítettük.

Ha az egy Istenben hívő vallás helyébe több istenséget vagy istentagadást teszek: az már nem lesz vallásos reform, hanem más vallás vagy épen vallástalanság.

Ha polgári törvény erején oly intézményt erőszakolnék valamely vallás híveire, melyet azok vallásuk igazságai, elvei szerint lelkiismeretükkel meg nem egyeztethetnek: akkor nem reformálom az ő vallásukat alakilag, hanem megtámadnám lényegében s azt lényegileg megsemmisíteném.

Kit valamely vallás elvei, igazságai ki nem elégitnek vagy meg nem nyugtatnak: ám térjen át olyanra, hol e megnyugvást megtalálja; ez az ő dolga. De azt mondani „Te nevezheted magadat ilyen vagy olyan vallásunak, azonban vallásod elveit szabályait követned nem szabad“ — mi volna ez egyéb képtelenségnél, vagy vallása lényeges lerontásánál, legkiáltóbb igazságtalanságnál?

S ha már példáid alkotmány reform kérdésében nem engedhetniük meg, hogy készítsen alkotmányt a magyarnak a spanyol vagy perzsa: vájjon megengedhető-e hogy vallásreform kérdésében — mennyiben az szükségesnek mutatkoznék — készítsen vallást a katolikusnak a protestáns vagy zsidó?

E rövid érintések is eléggé sejtetik a kört, ameddig a reformok terjedhetnek, valamim a jogilletékességet vagyis azt: kinek lehet joga valamely ügy reformálásába döntőleg beleszólni.

2. Lehet-e valamely intézményt kárhoztatni vagy életképtelenséggel vádolni, ha az intézmények egyik vagy másik szolgálója, vagy végrehajtó közege netán visszaélést követ el, vagy tisztének betöltésére képtelenséget, elégtelenséget tanúsít?

Minden elfogulatlan azt fogja erre válaszolni: egyesek hibája vagy tévedése nem veszélyeztetheti — elvben — az intézmény létezését, és életrevalóságát.

Ha ez igaz általában, igaznak kell lennie, bármely különleges esetre való alkalmazásában is.

De mit tapasztalunk? Nemde azt: hogy mivel az ember mindig ember marad, s mint ilyen a társadalmi élet bármely rétegében, bármely intézmény korlátái közt, bármely törvény vagy szabály alatt tévedhet, gyarlóságot tanúsíthat, — s mivel — például — mint ember a kath. pap is tévedhet s hibákat követhet el, hogy ezért némelyek az egész papságot, mint intézményt kárhoztatják s meg akarják dönteni. S honnan szórják leginkább a villá-

mókát? Azonban körökből melyeket — az előbb említettek szerint — sem az intézkedés, sem a határozás joga meg nem illehet.

S föltéve, hogy csakugyan maga az intézmény mutat fel némely hiányokat s nyitva tart oly részeket, melyek az egyéni hibázhatást — az alanyi önbíráló szigor csekélyebb mértéke mellett — netán könnyebbé vagy legalább lehetőbbé teszik, — föltéve bár ezt: vájjon a netán szükséges javítást, pótlást, kiegészítést, szóval, a kívánatosnak mutatkozható reformot, kik tegyék meg, kik hajtsák végre? Vájjon azok-e, kik az intézménnyel együtt egy nagy testet képező egyházon kívül állanak? s nem-e inkább azok összege, kik az érdekllett egyházat alkotják?

Ebből egyszerűen az következik: hogy a kath. egyházban, hitéletben s a papi intézetben netán felmerülő kétes kérdések megvitatása, a netán szükséges gyógyszerek elhatározása nem illetheti a protestáns vagy hébervallásuak tömegét, hanem ész- és jogszerűleg csak a kath. egyház híveit. Természetes, hogy a hozzászólásra a világiak számára az eddiginél tágabb kört kell megnyitni. S mihelyt ez megtörténik önkényt csillapulni *fog* a támadási zaj a túlsó oldalon. S ha végre az ekkép tanácskozó hívek megállapodnak s megnyugszanak valamely intézkedés minőségében, ha e mellett a hívek tömege magát elégedettnek, lelkiismerete szerint megnyugtattottnak érezi: mi köze ahhoz a más vallásunak, kinek intézményeit és határozatait ez oldalról nem támadja meg senki?

3. Szabad-e az egyenlőséget és egyenjogúságot úgy magyarázni: hogy a jog és a javadalom vétessék el attól, akinek van, csak azért, hogy már ne az övé hanem a másiké legyen? Nemde az Proudhon ama tanában találná gyökerét, hogy a birtok, a tulajdon nem egyéb mint rablás?— Ez ellen tiltakozik mindé józanok ítélete.

Igen, de nem is megfosztás s egyoldalú elajándékozás elve úszik a felszínen, hanem egy sokkal hangzatosabb, korszerűbb, emberiesb elv: az osztozás, a méltányos megosztás elve.

Elfogadom de azon kikötéssel: hogy a hangoztatott s bizonyára nagy viszhangra érdemes méltányosság elvét az igazság és igazságosság elve korlátozza nemcsak de sőt szabályozza.

Mindaddig, míg a birtokban levőket meg nem győzi s rá nem birja az egyezésre és egyezkedésre a más oldalról felhozott okok és érvek ereje: csak erőszak műtété volna a végrehajtás, s a ráfogással az állítólagos volt rablás helyébe új és valódi rablás lépne. Medicina peior morbo.

De azt hiszik-e a támadó oldal bajnokai, hogy ott, holhaza-fiság, emberiség nagy érdekei s a kor jól megértett igényei az áldozatkészséget valóban megkívánják, a kath. klérus szűkkeblűén háttérbe vonuland? Az a lelkeség, mely századokon át tudott harcolni a civilizáció érdekei mellett, mely vért, vagyont, tudományt bírt szentelni a csatamezén, a nép javára, a jótékonyság s nemes alapítványok oltárain, ez a lelkeség és apostoli buzgalom most sem fogja magát meghazudtolni. Gúny és rágalom, szitok, és legyalázás, mákszemnyível sem viszi előbbre az ügyet.

4. Szabad-e egyik együletnek a másiknak hatáskörébe belevágni? Nem. Tehát szabad-e egyik felekezetnek a másiknak körébe, teendőibe határozatíkg befolyjni, még pedig úgy: hogy viszont ő maga részéről nem enged beleszólást amannak a saját ügykörébe? A következetes ész itt csak azt felelheti: nem.

S mégis mi történik? Nem fejtegetem e tételt. Csak annyit mondok: hogy mindaddig, míg a más vallások hívei, ezentúl már alkalmasint az egyenjogosult izraeliták is, — községi tag, adózó polgártárs, hatósági képviselő czime — és jogánál fogva — tanácskozás, határozás, választás utján befolynak és intézkednek a kath. lelkészek, a kath. tanodák és tanítók ügyeibe, alkalmazásába, de viszont a katholikusknak nincs joga amazok ügyeinek rendezésébe csak egy hanggal is beleszólni: mindaddig a fennen dicsőített egyenjogúság egyoldalú kiaknázását, a jog sérelmét kell látnom ez állapotban.

Jogos és igazságos-e — ami az előbbivel rokon — hogy X közreműködjék vagy épen irányozva hasson Y lelkiismereti meggyőződéseibe vágó dolog és ügyek elintézésére, szabályok és szabványok alkotására a nélkül, hogy utóbbinak csak alkalom is nyujtassék a kellő és jogos védekezésre?

Mindaddig, míg ilyek történnek s történhetnek az alkotmányosság paizsa alatt, az általános művelődés követelményeinek színe alatt: mindaddig az egyenjogúságot ábrándnak vagy épen egyedárussági cikknek kell tartanom.

5. Jogos és művelt dolog-e más fegyver hiányában csak a gúny tajtékját szórni régi tisztos testületek, megszentelt intézmények ellen, — csak a gyalázás vipera fogait vágni hit- és erkölcs- szabta cselek vénység és szokások életi öktető ereibe — csak a rágalom orgyilkával rohanni meg azokat, kik elvek és meggyőzések mellett harcolva bátor, födetlen mellel, nyílt homlokkal emelik a zászlót dandárjaik előtt? — Oh, még mind ezeknek egyedüli vértető szépítő, sőt dics fényben kérkedő ment-

ségök és igazolásuk a „szabad szó“, a „szabad sajtó“ —: addig fájdalommal bár, de türelmes elszántsággal azt lehet mondani: Ám legyen; hisz e föld nem lehet az igazság temploma! ----- —

Igen ám! de be kell-e érni e tétlen resignatióval? Nem, nem, és újra nem!

De ha már idáig eljutottunk, tegyünk föl egy ellenties kérdést is.

Támadás van jobbról és balról; rohammal ront elő a kürtől ő tábor; fegyverük élén rettegtes villog; zászlójokon a jel-szó: haladás, korszellem, közvélemény! S a támadók árjai közt egy-egy nyugodt arcz, egy-egy kérlelő szem egy-egy engesztelőén kérő tekintet fordul felénk. Ez arcz barátunk, e szem hívünk szeme, e tekintet pártfelünk tekintete. S miért oly nyugodt a forrongó hév között? miért oly kérlelő? miért cseng? Csöndes suttogás, mint felsőbb sugalom, szabadul le ajkairól: „Vizsgálj, javíts, tégy! engedj amennyit lehet!“

Igen; nem csak az ellenséges tábor: a hívek serege is óhajt, kíván, — óhajt haladást, kivan javítást a lehetőség határain belül. De hol van a lehetőség határa? Az örök, változhatlan elv, a legfőbb szentség, a legfőbb igazság.

De ezen határon innen mit sem engedni, makacsul ragaszkodni a meglevőhöz, ellenezni minden javítást, minden haladást még ott is, hol az alakot nem bántalmazza a lényeg rovására, — így állni mereven, mozdulatlanul, így ragaszkodni a múlthoz, így ellenezni a jövőt — vájjon eszélyes, ildomos volna-e?

Bizonyára nem.

És mikép fejt meg e kérdést az élet?

Hiába ujongtok ti ott a túlsó oldalon! hiába várjátok a mozdulatlanúság dermedését, hogy védetlen falka gyanánt essék nektek áldozatul e nemesen érező sereg.

Már is megindult a felsőbb . szellemű mozgalom; már is mutatkoznak jelei az üdvös tevékenységnek!

De nem azért, mert amott gúnyolnak és támadnak; nem a félelem, nem a gyávaság hatása e mozgalom, hanem az öntudatos jóratörekvés mozgása, mely előre lép, indul s halad a javítások ösvényén — a legfőbb törvény, — a legfőbb elv-enged te lehetőség határain belül.

Mert mindent megérlel az idő, ami életre való; de mindent el is temet az idő, ami önmagában hordja halála magvait.

Igen, mi haladunk, javítunk, — haladunk mindenben, mi emberileg nemes; javítunk mindent, mi a létet megszentelő szel-

lemmel nem ellenkező korszellem követel. De erre ne bitoroljanak befolyást azok, a kiket nem illet.

Saját erőnkön, saját czéljainkra érvényesítsük a haladás elvét!

S vájjon mi legyen az a hathatós eszköz, melylyel e váratlan fordulatba életet önthetünk? Mi legyen az a csodaszer, mely életteljes testületté forraszsza össze a szétszórtságban lehetetlen tagokat? — kérdik a kételkedők, s kérdik talán a csüggedők is. — Az autonómia!

VI.

Igenis az autonómia.

Hogy milyen autonómiát értek itt, talán mindenki sejtetheti. Az egyházi és vallástanügyi önkormányzat lebeg lelkem előtt.

Milyen legyen ez, mily terjedelmű legyen működési köre: azt meghatározni vagy javasolni akarni nem tartozik e vázlat szűk keretébe. Csak annyit kívánok ez úttal érinteni: hogy ilyenek létesítését az idő szava immár hangosan követeli.

De minthogy e szózatnak már is tetteleg enged a tervezetek sorozatos menete, s a nm. püspöki kar előterve, bízvást elmondhatni; hogy a kérdés már elvben el van fogadva.

S ezen sarkallik a mozoghatás további biztossága; ez veszi élet a gunyoros támadások szurdalásainak. Mert ime győzött a higgadt meggondolás, a körülmények nyugodt és férfias méltatása.

Azonban, ha már áll az elv, annak további folyamánya — a főebbiek szerint is —: ha lesz önkormányzat, a katolikus egyházi ügyekben, csináljuk azt magunk, minden más hívatlanok hozzájárulása vagy nyomása nélkül; továbbá: hogy ha mi meg elégszünk vele úgy a milyen lesz, ne legyen rá gondja senkinek, ki körünkön kívül áll.

Mert az, hogy az egyik kétfelé gyakoroljon hatást és befolyást, a saját maga ügyeire úgy, mint a hozzá nem tartozó ügyekre; míg a másik tartozzék csak saját körére szorítkozni minden beleszólhatás nélkül az átellenes sereg dolgaiba: ez sem nem jogos, sem nem igazságos.

És mégis, miért tapasztaljuk azt a majdnem légyőzhetlen hajlamot, hogy mások oly igen szeretnek a mi dolgainkba avatkozni? Honnan e sajátos tünemény?

Különös, majdnem hihetetlen; és mégis úgy van.

Ama hit fogta el t. i. ama túlsó részen álló kebleit: hogy mi magunk, saját eszünk szerint, magunk erején, s mint mondani szokás, a magunk emberségéből nem volnánk képesek az ő tanácsaik izgatások s példájok nélkül kellőleg eljárni a dologban; szóval és röviden: a szükséges értelmet és hozzá tudást tagadják meg tőlünk, vagy legalább kétségbe vonják.

S van ennek — soha se tagadjuk — látszólagos történelmi alapossága. — Ok, kik századok óta, az önkormányzat birtokában és élvezetében vannak, nem hihetik, hogy e mező ujonczai oly könnyedén beleigazodjanak a dolog sorába. — Ezt meg kell czáfolni tettel: ügyességgel, lelkeséggel, értelemmel.

Más oldalról tekintve úgy látszik, mintha csupa emberiségi szeretetből történék az izgatások és faggatások, ők, kik ismerik az önkormányzat jó oldalait (s úgy hiszszük: némely árnyoldalát is) — csupa felebaráti szeretetből érzik felforni véröket, midőn az alkotmányosság áldásait velök egyaránt élvező annyi honfitársaikat az egyházi önkormányzat jóvoltából kizárva látják; sajnálattal fordulnak ezen — szerintük árva nyáj felé és szeretnék ezt is részesítve látni oly jogokban és előnyökben, melyek őket századok óta annyira boldogítják. S így, midőn e nyájat izgalmas tüntetések által saját állapotával elégedetlenné tenni emberi s korszellem-szabta kötelességöknek ismerik, igen természetes a következtetés: hogy ez ekkép elégedetlenné vált csapat tömegesen átpártol oda, hol annyi előny s üdv kínálkozik, vagy erkölcsileg fellázadva saját kebelében idézend elő zavart, szakadást.

Fogadjuk el az ember- és honfiszteret sugallta ezen indokot, fogadjuk el őszintén és köszönettel —: de tegyünk magunk — saját érdekünkben; végezzük magunk önnön dolgainkat.

S alig hinné az ember, mily csodaszerv következményei lehetnek e tény megtestesülésének a lánczolatosságot fokozatosság fonalán. — Nézzük egy kissé.

Mihelyt megszűnik az ürügy az annyszor hánytorgatott önállátsalanság és vakság vádjára; mihelyt sülyedni kezd a talaj az oly biztosan állni vélő önhittség lába alatt, mintha csak bizonyos osztályok vagy felekezetek számára teremtette volna Isten az ész: azonnal kellő értékre fog leszállani sok mindenféle, mi eddig mint egy egyedáruját képezé némely elfogultaknak. Igenis, némely elfogultakról lehet csak szó; mert a józan ítélet, valóban művelt s elmélkedett szellemű ember mindenütt tud és

akar méltányos és igazságos lenni: bánni csapathoz vagy felekezethez tartozzék is.

Tehát, mihelyt amaz önhittség varázsa meg lesz törve, mely némelyek keblét oly elfogulttá teszi: azonnal szélnek ered a kizárólagos felvilágosodottság mámora is. Elfogják ismerni amazok, de még saját csapatunk csábultjai is: hogy a valódi felvilágosultság nem a sokféleségben és felületességben, hanem az alaposágban és elvszerű hűségben nyilatkozik.

Mihelyt kivívja diadalát a mindig tiszta emberszeretettel ölelkező igazi felvilágosodottság: azonnal szégyenükén vonuland hátra ama türelmetlenség, mely minden jót és hasznot, minden előnyt és kitüntetést csak magának és fájának és párthivének követeli, s mindamellettt ama másikat, ama türelmet, azt a birka-türelműnek gúnyolt szerénnyt vádolja türelmetlenséggel.

Mihelyt oda jutunk: hogy egymást türelmesen meg tűrjük, egymásban pártszinezet és valláskülönbség nélkül elismerjük, méltányoljuk és tiszteljük az értelmiséget, a felvilágosodást, a jogosultságot: azonnal megbénul tömérdek ok és ürügy a fon dorkodásra és cselszövénykedésre, mely mindenkinek megbuktatására törekszik, ki talán — gyaníthatólag vagy akár csak ráfogásilag is — más színezetű, más elvű lehetne.

Vegyük el ez előzményes alapokat: s önkényt összeroskad a képmutatás álarczos csontváza, mely ámit s tévútra vezet; önkényt elpárolog a rajongás lidércz lángja, mely képtelenségekért lelkesedik.

S azután? — Azután beáll ama boldog időszak, a megállított jövő amaz eszményképe, a polgárzat és polgáriasság, az állami és társadalmi élet amaz összhangzatossága, midőn egymást mindnyájan embertársakul, testvérekül ölelhetjük.

Hogy ezt lehetővé tegyük, vagy inkább lehetőségét előkészítsük, szükséges némely irányszabályokat megállapítunk.

VII.

Az érintettem iránypontokat a következőkben vélem összefoglalhatni.

1-ör. Mindenek előtt ne szégyelje senki katolikus létét tanusítani és nyíltan vallani.

S miért ezt említeni? — Azért, mert annyira jutottunk már a szakadatlan gúnyzapor közepeit: hogy sokan közülünk szinte restelik, majdnem pirogva, vagy épen ledérélez és mosoly kíséretében nyilvánítják: hogy katolikusok.

„Ultramontán! Sötétség fia! Bárgyú képimádó! Avas középkor rabja! Babonaság bolondja!“ Mily riasztó hatással van ez számtalan emberre.

Ha férfias önérettel, komoly bensőséggel mondjuk és valjuk azt, hogy katolikusok vagyunk, mindenütt, hol arra szükség van: majd nem mer közeledni felénk a csipkedés gunyoros falánkja, nem a gyalázás kíméletlen fegyvere; — mert e férfias önérettel összhangzólag.

2- or: nem fogunk senkit megtámadni, csúfolni, üldözni az ő vallása miatt sem társadalmi viszonyaiban, sem hivatalos állásában. A térítés útjára nem ezen ösvény vezet; a térítés buzgalma nem fejlődhetik az utcák és csarnok zajában. Hagyjuk ezt azon ihletett keblek tulajdonául, kik a térítéssel nem mint útfeli árucikkkel bánnak, hanem így téve valóban szent hivatást képesek betölteni. A térítési buzgósággal idétlenül vagy könnyelműen élni annyi mint visszaélni vele.

Lehetlen, hogy a higgadt, komoly magatartás, a társadalmi nyugodt, bántalmazást kerülő, emberbarátilag is méltányos és művelt magaviselet meg ne tompítsa a már már ellenünk fordulandó fegyvert.

S ha mégis megtörténnék, hogy itt-ott (mert gyarló az ember!) mégis gúnynyal, támadással, ármánynyal jutalmaznák eljárásunkat, akkor

3- or: ne kövessük amaz ál-elvet: szeget szeggel, vagyis hogy ármányt ármánynyal, gúnyt gúnynyal, durvaságot durvasággal akarjunk megtorolni. Ha az égő daróczra vizes daróczot borítok, meglehet, hogy ez eloltja amazt: de amaz is megpörköli ezt: s végre is csak két darócz került össze.

Sőt méltóságteljes nyugodtsággal, önérettetes fönséggel viszo-
nozzuk a bántalmazást s bízzuk csüggedetlen ügyünk tisztaságában az örök igazság felülmulhatlanul nagy horderejében. — De hogy ezt nagyobb bizalommal tehessük, szükséges.

4- er: hogy egymást híven, bátran támogassuk. Tizszerte nagyobb a megtámadottnak bátorsága, ha tudja, hogy háta földve van, hogy áll még mögötte egy tekintélyes csapat, mely védelmére minden pillanatra kész. «Ellenben ha tudjuk, hogy védelmére legfolebb a pap egymaga fog kelni, a többi hitsorsosa pedig' tétlenül hallgat, vagy titokban épen még neveti is a pap lángra gyúlt szavait: akkor vagy elhagyja őt nyugalma s így okvetlenül martalékaul esik a támadásnak, minthogy a szenvedély soha sem képes higgadtan kiszámítani a leghatályosabb csapást, —

vagy magára vevén inkább a gyávaság vádját szégyenszemre visszavonul.

Pedig annyiszor halljuk, annyiszor mondjuk: „Sorakozunk!” — A sorakozás, az egyesült erő mindenestre az egyedüli hathatós védszer, az egyedüli visszaverő fegyver. De hogyan?

Tömeges védveknek, tömeges nyilatkozó érveknek, száz, meg ezer, meg százezer oldalról felharsogó okoknak bizonyára nehezebben bír ellenállni a támadó, mint, hogyha élezei, álokoskodásai-
val örökké csak egy-két ember bármi elszánt harcza áll is szemközt.

Ámde, ha ezt lehetővé akarjuk tenni, nem elég csak azt mondani a tömegnek: higy és üdvözölsz. Mert vannak a hitélet szervezetéhez tartozó számos dolgok, melyeket hinni és tudni is, sőt vannak olyak, melyeket nem is annyira hinni mint tudni lehet és kell.

De hogy a hiten kívül magát a hit meggyőződését is emelő és erősítő ismeretek és tudalmak mentői nagyobb körben közkinccsé váljanak, szükséges

5-ör: hogy oly eszközről gondoskodjunk, mely ily ismereteket, ily felvilágosítást terjeszteni képes. S mi más volna ezen eszköz, mint a szószéken kívül a már főnebb fejtegetett irodalom és sajtó?

S ime ennek szükségét értették meg ama lelkesek, kik az Esztergomi-irodalmi-egyletét megalakították. A főnebb kiejtettek alapján és fonalán kétségtelenné válik: hogy ily egylet létezése korunkban és hazánkban nem csak kívánatos, de szükséges is; miután ezen egyletek feladata fölbreszteni és irányozni a kát. öntudatot; előmozdítani a kath. közvélemény alakulását, és biztosb tájékozáshoz segíteni azon kérdésekben, melyek a vallási, és társadalmi élet terén mozgalmas napjainkban fölmerülnek.

*

**

Es most, nyájas Olvasó! sokat lehetne még mondanom és részleteznem. Élénk képeit állíthatnám össze a komor, zord állapotoknak, melyek a lelki ziláltság, a hit hideg kedélytelenség terjedéséből származnak; és feltüntethetném ama vigaszos derűben fürdő jövődöt, mely eltáruand akkor, ha mindenben az emberiség javát, a tiszta műveltséget s a polgáratzi egyetértést célzó intézkedések egybevágó, összhangzó, létesítése sikerülhetne.

A II-ik szakasz végén érintett divatos jelszavak seregének egyenkénti fejtegetése n:pga is elegendő megannyi külön értekezésnek anyagul szolgálni.

De nem akarván visszaélni kegyes türelmeddel, szíves Olvasó! melyet eddig is már mértéken túl fárasztók, azon óhajjal zárom be jelen közlésemet: Adjon Isten erőt és kitartást az Irodalmi-egyletnek, hogy feladatának mindenkép üdvösen megfelelhessen; és adj n az Isten nyugodt leket, zavartalan fogékonyságot az egylet által kiadandó füzetek minden olvasójának: hogy az egylet céljait, nemes törekvéseit teljes valódiságukban megérthesse s élvezhesse!